

Лобанова П.В.

студентка;

Самчук-Колодяжна З.Ф.

кандидат юридичних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА. ПОНЯТТЯ СПАДКОВОГО ПРАВА

Спадкове право посідає особливе місце в системі цивільного права. Дана галузь – одна з самих складних, але самих цікавих, з точки зору науки, галузей цивільного права. Спадкування традиційно вважається одним із найдавніших та стабільних інститутів у праві будь-якої держави. Спадкове право певним чином стосується кожної людини, оскільки хоча б раз у житті кожна особа стає спадкоємцем і, на жаль, наприкінці свого життя приречена стати спадкодавцем [1].

Рівень урегульованості даного питання має великий вплив на стабільність та баланс у відносинах приватної власності

Актуальність статті зумовлена інтересом науковців саме до норм спадкового права, що обумовлює їх особливістю та специфікою.

Дане питання вивчається такими науковцями як: С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, З.В. Ромовська, Є.О. Рябокonia, В.В. Васильченко, Ю.О. Кухарев, Б.С. Антімонова, А.А. Бугаєвський, В.І. Серебровський, Ч.Н. Азімова, В.А. Рясенцева та ін.

Термін «*спадкове право*» використовують у двох значеннях суб'єктивному та об'єктивному. В об'єктивному значенні під спадковим правом розуміють сукупність правових норм, які регулюють порядок переходу прав і обов'язків померлого до інших осіб. У суб'єктивному значенні під спадковим правом розуміють права особи бути закликаним до спадкування як спадкоємець, обсяг його прав та обов'язків після прийняття спадщини [2, с. 583].

На думку О.С. Іоффе, спадкове право – це сукупність норм, що регламентують зумовлені смертю особи правовідносини щодо

наступництва майнових, а у разі необхідності і немайнових прав і обов'язків [4, с. 283].

Новий ЦК України вперше у вітчизняному законодавстві дає легальне визначення заповіту. Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок її смерті (ст. 1233 ЦК).

Заповіт повинен відповідати загальним правилам щодо дійсності правочину, а саме:

- 1) заповідач повинен бути дієздатним на момент укладання заповіту;
- 2) зміст заповіту не повинен суперечити закону;
- 3) зміст заповіту повинен відображати дійсну волю заповідача;
- 4) заповіт повинен бути вчинений у визначеній законом формі;
- 5) умови заповіту повинні бути здійсненими [3].

Заповіт повинен бути складений у письмовій формі і нотаріально посвідчений. Особливість заповіту полягає в тому, що він містить в собі волю спадкодавця, яку він виклав ще за життя, але безпосереднє.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» у населених пунктах, де відсутні нотаріальні контори, заповіт можуть посвідчити службові особи виконкому. За кордоном – відповідні консульські установи та дипломатичні представництва. Окрім державного нотаріуса, заповіт може посвідчити і приватний нотаріус (ст. 36 Закону України «Про нотаріат»).

В інтересах громадян, яким обставини не завжди дозволяють звернутися до нотаріальної контори, закон покладає на певних посадових осіб обов'язки по посвідченню заповіту, який у цих випадках прирівнюється до нотаріального (ст. 40 Закону України «Про нотаріат») [3].

Наведені нами засади спадкового права є принципами приватного права, але це не виключає наявності публічних інтересів. В стабільності інституту спадкування зацікавлені не лише громадяни, а і держава в цілому, оскільки приватні інтереси в даному випадку тісно пов'язані із мораллю суспільства і безпекою держави в цілому.

Спадкове право традиційно належить до найстабільніших інститутів цивільного права. Після прийняття ЦК УРСР 1963 р. норми,

які регулювали спадкові правовідносини, практично не змінювалися протягом сорока років.

Значні зміни внесені в інститут спадкового права у ЦК України (2003 р.). В порівнянні із ЦК УРСР 1963 р. норми спадкового права в новому ЦК містяться в семи главах: «Загальні положення про спадкування», «Спадкування за заповітом», «Спадкування за законом», «Здійснення права на спадкування», «Виконання заповіту», «Оформлення права на спадщину», «Спадковий договір».

Якщо говорити про спадщину, то – це майно, яке переходить в порядку спадкування.

Спадщина складається із сукупності майнових прав та обов'язків померлого громадянина, які, відповідно до чинного законодавства, можуть переходити у порядку спадкування до іншої особи. Іноді спадщину називають спадковою масою або спадковим майном.

Здебільшого спадщина складається з права приватної власності померлого громадянина на різне майно: житловий будинок, квартиру, предмети домашнього користування, дачу, продуктивну та робочу худобу, насадження на земельній ділянці, вироблену продукцію, транспортні засоби, земельну ділянку, грошові кошти, цінні папери та інше майно споживчого та виробничого призначення, яким громадянин володів.

Якщо майно належало кільком особам на праві спільної власності, то після смерті однієї з них спадщина відкривається тільки на належну цій особі частку.

До складу спадкової маси не включається квартира, яку спадкодавець наймав за договором найму житлового приміщення, оскільки договір найму не є підставою набуття права власності. У цьому випадку фактичне володіння річчю ще не свідчить про наявність у особи права власності на річ.

Окрім права приватної власності в склад спадщини можуть входити й інші права померлого громадянина: ті, які впливають з виконання певних правочинів; вимоги щодо відшкодувану шкоди, на відшкодування моральної шкоди, стягнення неустойки, а також майнові права автора, винахідника тощо.

Суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодуванням у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцю, але не були ним одержані, входять до складу спадщини, лише у випадку, коли відсутні члени сім'ї спадкодавця, яким ці суми повинні бути передані.

Не переходять у спадщину ті права та обов'язки, які хоч і є майновими, але носять суто особистий характер. Це право на отримання аліментів, право на користування житловим приміщенням, право на пенсію, на членство у кооперативі, товаристві. Не переходять у спадщину право на ім'я, вчене звання, державні нагороди, військове звання.

До складу спадщини входять не лише права спадкодавця, але й ціла низка майнових зобов'язань, а саме – борги спадкодавця. До спадкоємця також переходить обов'язок відшкодувати майнову шкоду (збитки), яка була завдана спадкодавцем, обов'язок відшкодування моральної шкоди, завданої спадкодавцем, обов'язок сплатити неустойку (штраф, пеню), які були присуджені судом спадкодавцеві за його життя.

Україна довготривалий час користувалася нормами, начіпленими їй Російською імперією, потім СРСР, а в період своєї незалежності за основу взяла Цивільний кодекс УРСР, який діяв за радянських часів. Україна зробила європейський вибір і ми вважаємо це успіхом.

На нашу думку, потрібно вдосконалювати українське законодавство за прикладом європейських країн. За приклад можна взяти Німецьке цивільне уложення, книгу V під назвою «Спадкове право», яка містить понад 450 параграфів [8]. Німецьке законодавство в питанні спадщини є більш деталізованим і завдяки цьому краще вирішує питання пов'язані з цим.

Наше законодавство потребує покращень, для цього нам потрібно використовувати щедротний історичний досвід Європейських держав і створювати ефективні механізми реалізації цього права.

Також шляхом розвитку спадкового права є створення такого правового механізму реалізації права на спадкування, який ефективно

забезпечити можливість кожному спадкоємцю успадкувати будь-яке майно чи майнові права із найменшими юридичними складнощами для нього.

Список використаних джерел:

1. Кухарев О.Є. Спадкове право України. Навчальний посібник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/1821100156933/pravo/ponyattya_spadkovogo_prava_mistse_sistemi_tsivilnogo_prava.
2. Цивільне право України : підручник: У 2-х кн. / [О.В. Дзера (керівник авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерг та ін.] ; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. – К.: Юрін- ком Інтер, 2002. – 720 с.
3. Бірюков І.А., Заїка Ю.О. Цивільне право України. Загальна частина. Навчальний посібник [Електронний ресурс] / К.: КНТ, 2006. – 480 с. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-8757.html>
4. Иоффе О.С. Советскогражданское право. Курс лекций. Ч. III. Ленинград, Изд-во Ленингр. ун-та, 1965 г., 494 с.
5. Німецьке цивільне уложення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bgb/gesamt.pdf>.